

Kongahälla och Kungälv

Strategi för de offentliga utemiljöerna i Kungälv

Innehåll:

- 3. Uppdraget
- 3. Allmänt om offentliga platser
- 4. Offentliga platser i Kungälv
- 4. Strukturförslag . kopplingen mellan Kongahälla och Kungälv (Esplanad, Evenemangs torg, Parkstråk, Aktivitetsparker)
- 16. Utemiljön i Kongahälla
- 16. Utgångspunkter för en diskussion om offentliga platser
- 18. Struktur för de offentliga platserna i Kongahälla
- 20. Principer för lokalisering av offentliga platser i Kongahälla (VARA-platser, MÖTES-platser, SAMLINGS-platser och AKTIVITETS-platser)
- 24. Principer för gestaltning av offentliga platser i Kongahälla (Storytelling)

(2008 10 09) , Ole Reiter, Mediator AB

Uppdraget

Kungälv kommun har uppdragit åt Mediator AB genom Prof. Ole Reiter att svara för arbetet att analysera, utveckla och gestalta offentliga miljöer inom Kongahälla och de stadsmiljöer som är av betydelse för Kongahällas integration i centrala Kungälv. Arbetet skall utgöra en fristående del i det pågående arbetet med olika delprojekt inom Kongahälla samt med pågående arbete med detaljplanering för stadsdelen.

Föreliggande rapport utgör en redovisning av uppdraget. I denna anges först vissa principiella frågor sedan en kortfattad redovisning avseende omfattning och karaktär på offentliga platser i Kungälv för att därefter beskriva, mål och inriktning för offentliga rum i anslutning till Kongahälla med ett antal illustrationer och principiella resonemang.

Den andra delen av rapporten behandlar Kongahälla med avseende på behoven och karaktären av de offentliga platserna i utemiljön i stadsdelen.

Rapporten är utarbetad i en arbetsgrupp med företrädare för olika förvaltningar samt efter samtal med två fokusgrupper, en ungdomsgrupp (årskurs 7-9) och en grupp representanter från stadens pensionärsorganisationer. Kommunens arbetsgrupp har letts av Erik Sturesson. Rapportens illustrationer är utförda av Karin Landström, White Arkitekter AB, Malmö.

Allmänt om offentliga platser

Offentliga platser i Kungälv skall berätta historien om Kungälv. De skall stärka det kollektiva minnet hos invånarna och stadens identitet för besökaren. De skall berätta och förklara varför Kungälv finns. De är en viktig del av stadens marknadsföring inåt och utåt.

Offentliga platser har olika konkreta uppgifter för invånarna i en stad. Vissa skall underlätta gemenskapen mellan människor, andra att stärka upplevelsen av att ingå i ett större sammanhang, vara medborgare. Ännu andra platser har sin utgångspunkt i önskan att göra något tillsammans med andra eller att uppleva tillsammans.

Gemensamt för de offentliga platserna är att utan dem fungerar inte en stad. Och följaktligen, med ett utbud av offentliga platser för olika ändamål, blir staden ramen om människors liv, i vardag, till fest och åminnelse, för aktiviteter och för rekreation och återhämtning, i vrede, glädje och sorg.

Offentliga platser i Kungälv

Utgångspunkter

De hittillsvarande samtalen bekräftar en av arbetsgruppens observationer, nämligen att "mötesplatser" (utomhus) saknas i hög grad i Kungälv och att sambanden mellan olika offentliga platser för kommersiellt och kulturellt (även fritids-) utbud i staden är svaga.

Bäckparken betraktas som en kvalitet, dock utan att man kan peka på särskilda attraktiva egenskaper, förutom lekplatsen och (i viss mån) Ankdammen. Älvparken anses vara en resurs, framförallt kvällstid. Parkerna betraktas huvudsakligen som gröna stråk utan särskilda attraktioner eller målpunkter. Med undantag av Älvparken, utgör parkstråket ingen "mötesplats" i egentlig mening.

Kontakten mellan Västra Gatans kommersiella utbud och Vita Fläcken, respektive Mimers Hus, stadens tre kanske viktigaste målpunkter enligt fokusgruppens uppfattning, upplevs som svag. Det gäller även kontakterna mellan denna del av Kungälv och Komarken.

Parkstråket inom Kongahälla som utgör en förlängning av Bäckparken norrut ifrågasätts på grund av avsaknaden av mål för stråket. Kontakten till älven anges vara den viktigaste riktningen för parkstråket. Möjligheterna att utveckla stråk utmed älven bör prövas.

Frågan aktualiserades om möjligheterna att tillgodose Thorildsskolans behov av ytor och anläggningar för utevistelse och idrott. Någon konkret plan för ersättning av skolans friytor föreligger ännu inte i avvaktan på beslut om anläggande av ny bussterminal.

Strukturförslag

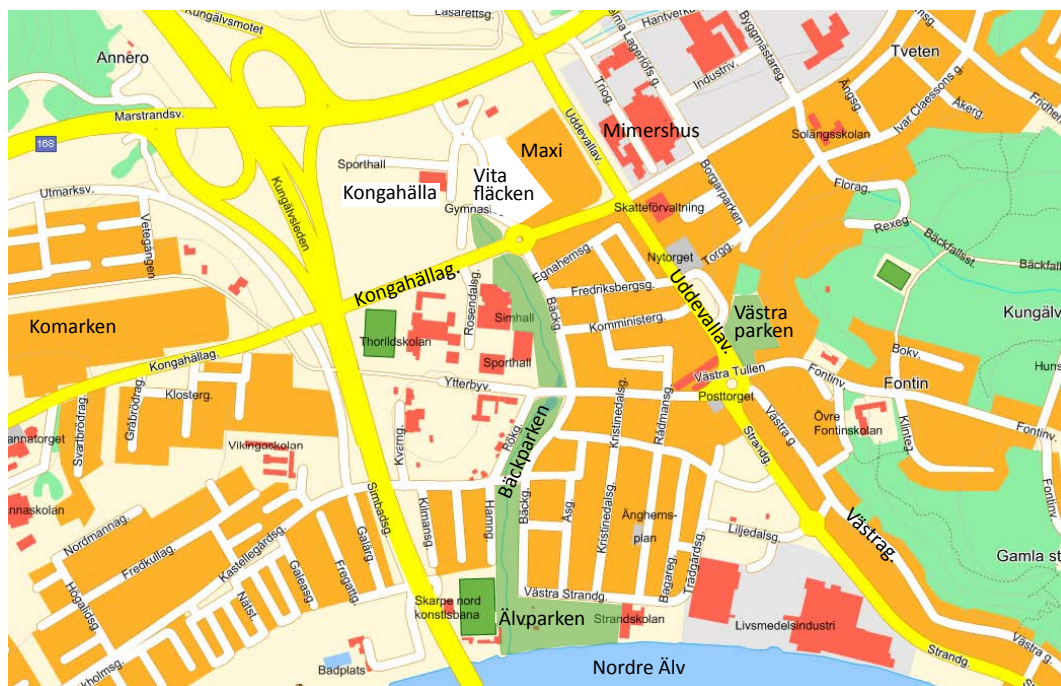
Utgångspunkten för diskussionen om utformning och innehåll i Kongahällas offentliga platser är bl.a. hur kontakterna med staden i övrigt kan utvecklas, dvs. egenskaperna hos de stråk som "binder samman" staden. Vidare bör diskussionen om egenskaperna hos Kongahällas offentliga platser utgå från hur behoven av olika typer av offentliga platser i allmänhet och mötesplatser i synnerhet kan tillgodoses i stadsdelens närhet.

I det följande föreslås en viss inriktning för utformningen av en rad offentliga platser av betydelse för den nya stadsdelen, särskilt med avseende på ytbehov och utformning av Kongahällas offentliga platser. Detta förslag till inriktning för det fortsatta arbetet är kortfattat och skissmässigt redovisat under rubrikerna Esplanad, Evenemangstorg, Parkstråk, respektive Aktivitetspark(er). Se strukturskiss på nästa sida.

Platsers och gators namn och lokalisering framgår av översiktskartan på nästa sida.

Strukturskiss

Översiktskarta

Esplanad

Kungälv är en handelsstad och handel (shopping) är en upplevelsebaserad fritidssysselsättning för många. Förutom utbudet i den norra delen av Kungälv (även Kongahälla) är miljön i den södra delen (Västra Gatan) av stor betydelse för Kungälvs image och varumärkesidentitet som handelsstad. En bra handelsstad utgör ett sammanhängande upplevelserum, där besökaren är "medproducent" i rummet, dvs. kan vara aktiv eller passiv, strosa, fika, betrakta, kontakta andra besökare.

Kontakterna mellan Västra Gatan och Vita Fläcken/Mimers Hus, ca 200 meter kan påtagligt förbättras genom att anlägga en "esplanad" som ett trädkantat, rymligt och attraktivt promenadstråk på Uddevallavägens (namnbyte: Norra Gatan/Esplanaden?) östra och soliga sida. Denna esplanad innebär att det kommer att finnas en visuell kontakt mellan centrumets olika delar. Esplanaden innebär möjligheter att "förlänga" och därmed förstärka den äldre centrumkärnan samt "knyta samman" noder i stadens detaljhandelsutbud.

Utmed "esplanadens" gatulinje kan placeras kiosker och fasta eller mobila marknadsstånd (torghandel) och längs gatan medges korttidsparkering. Esplanadens nuvarande och framtida bebyggelse bör inrymma ytor för (förutom bostäder) verksamheter och butiker.

Uddevallavägen skall bli en esplanad som binder samman Vita Fläcken och Mimers Hus med Västra parken och Västra Gatan. Esplanaden utgör en såväl visuell som funktionell fortsättning på Kungälv's handelsstråk. Esplanadens tema och idé är flanerandet, såsom tidigare även Västra Parken. Längs detta trädkantade flanörstråk finns butiker och paviljonger. Paviljongerna utgör en slags torghandel i fasta kiosker, med gemensamt formspråk. Parkering sker längs Uddevallavägens sträckning så att butiker och kiosker är lätt tillgängliga. Esplanadens flanörstråk är ganska brett och medger såväl rörelser i båda riktningar som vissa bänkar och små platsbildningar. Den andra sidan av Uddevallavägen förbehålls för den snabbare gång- och cykeltrafiken.

Evenemangstorg

Kongahällas ”tyngdpunkt” ligger i dess sydöstra del, på grund av närheten till staden, Mimers Hus och inte minst Maxi. Följaktligen är platsen vid Maxi en av stadens och stadsdelens viktigaste mötesplatser. Det är redan idag en plats som tillgodoser främst kommunens och delvis regionens konsumtionsbehov. På grund av livsmedelshandelns generalitet (”alla” behöver livsmedel) och räckvidd (regionalt) är denna mötesplats en strategisk resurs för staden. Det är en plats där Kungälv har möjlighet att visa upp sig, där evenemang och aktiviteter kan marknadsföra Kungälv i vida kretsar. För detta behövs ytor och kompletterande innehåll samt viss bearbetning av platsens arkitektur så att platsen kan uppfattas som ”stadsdelens centrum” och en del av stadens centrum.

Den befintliga parkeringen slopas (eller dubbelutnyttjas) och ett torg anläggs med plats och utrustning för olika typer av urbana evenemang. Målsättningen för denna plats är att den skall vara en lockande offentlig plats även för de som inte har konsumtionsintresset som gemensam nämnare.

Platsen bör inte ha något centralmotiv som leder till att rörelserna sker utmed rummets kanter i en cirkulär rörelse. Istället bör evenemangstorget vara öppet för diagonala, korsande rörelser och erbjuda lugnare kanter för vistelsezoner. Det nu sagda innebär särskilda hänsyn med avseende på belysning av platsen kvälls- och nattetid.

Ett nytt torg anläggs vid Maxi. En stad behöver en plats där man kan festa och fira. Det är en strategisk resurs som kan bidra till att marknadsföra staden i vida kretsar. Där det lokala fotbolls- eller ishockeylaget kan tas emot efter en lyckad turné eller där människor kan delta i stora evenemang, typ OS eller tv-sändningar av nationella högtider, bröllop, begravningar mm. Det skall kunna användas för utställningar och happenings. Evenemangstorget är ett tåligt torg, utan alltför mycket fast utrustning för att kunna medge de mest skiftande användningsområdena och spontana aktiviteter. Det kan tidvis användas även för parkering.

Dagtid

Kvällstid

Parkstråk

Förutom den fysiska och visuella närheten till Kungälv centrum (via esplanaden) är en väsentlig kvalitet för stadsdelen Kongahälla dess närhet och tillgänglighet till Älven. Kontakterna med älvstranden sker genom Bäckparken-Älvparken.

Bäckparkens karaktär av stråk bör därför bibehållas och förstärkas genom anläggning av "knutpunkter" främst i anslutning till korsande stråk. Därmed ökar upplevelsen av förflyttningarna och det upplevda avståndet krymper.

Knutpunkternas funktioner är att skapa uppehållsplatser och målpunkter för människors rörelser i staden. De bör vara utformade så att de är attraktiva för en stor grupp människor. Därmed ökar möjligheterna för kungälvborna att se varandra i vardagen och möjligheterna till kontakter mellan människor. Avsaknaden av planteringar gör att någon uppehållsplats med fördel skulle kunna vara utrustad med blommor (t.ex. rosarium?).

En ny park anläggs för Kongahälla väster om evenemangstorget som komplement och kontrast till torget. Mellan dessa två offentliga platser finns ett öppet samband med en öppen arkad som övergår i gradängar, sittvänliga trappor, till en vattenpark som symboliserar Kungälvs födelse i Kongahälla vid Älvstranden. Vegetation med vattenväxter i den östra delen av vattenytan övergår i strandvegetation, följt av gräsytor och planteringar med sittgrupper i skydd av vegetationsridåer mot gångvägen och den bakomliggande bebyggelsen. Parken i Kongahälla skall tillgodose behovet av upplevelser genom en annorlunda park än den traditionella, nästan en installation, med stark symbolisk betydelse och med publika ytor för kontemplation, avkoppling och vila.

Aktivitespark(er)

Människors behov av rörelse och motion och kraven på parkerna att tillgodose dessa behov aktualiseras i allt fler städer. Parkerna blir där ett viktigt element i det offentliga livet som mötesplats för människor i olika åldrar med intresse för fysiska aktiviteter.

Rörelseaktiviteter förläggs till Bäckparkens norra del, respektive Älvparken. De bör emellertid vara av lite olika slag. I norr lokaliseras aktiviteter som kan utnyttjas av skolan under skoltid och av allmänheten för olika former för spontanidrott. Placeringen bör vara utmed befintliga idrottsbyggnader, i parkens nordvästra del. Därmed mildras effekterna av den storskaliga och föga artikulerade arkitekturens möte med parken. Aktiviteterna, som kan vara basket, volley, pingis, bandy, studsatta, klätterställning/vägg, tennis/squash, boule mm och/eller vissa anläggningar för friidrott är förlagda utmed ett nytt stråk ("aktivitetsstråk") med förlängning in i Kongahällaparken.

I Älvparken utvecklas möjligheter för fria aktiviteter (t.ex. som idag, brännboll) och mindre samlingsplatser (grillning) samt på sikt även med koppling till vattnet, t.ex. båt/kanot och ev. bad.

Bäckparken är en annan viktig resurs för staden och, inte minst för det nya Kongahälla, som promenadstråk och på grund av möjligheterna till kontakt med Älvsstranden. Parken rustad med belysning, kan efter gallring av träd och buskar, kompletteras med "mötesplatser", små "parker i parken" med speciella kvaliteter och inte minst sittplatser. Därmed förstärks såväl trygghet som upplevelser. Ett exempel på en ny mötesplats utförd med små medel, är Ytterbyvägens bro över bäcken. En annan kan vara en perennplantering, ett rosarium som en kontrast till Bäckparkens mera naturliknande gestaltning. Ett nytt café/gatukök bör placeras i anslutning till bandyarenan och pumpstationen i Älvparken. (obs ingen bild)

Lika väl som vi behöver avkoppling och vila, önskar vi upplevelser i parkerna, att själva delta i eller att bara betrakta. Aktivitetsparkerna är belägna där folk rör sig och skall stimulera social samvaro, helst över köns- och ålderskillnader och till lek och spontan fysisk aktivitet. En aktivitetspark är inte en lekplats och inte heller en idrottsplats utan en stimulerande och lustfylld del av parkmiljö, tillgänglig för alla.

Älvparken är strategisk. Älven är en av Kungälv's viktigaste resurser i ett marknadsförings- och ett utvecklingsperspektiv. Älven är huvudattraktionen för Älvparken och aktiviteter i vattnet eller vid strandlinjen bör prioriteras, t.ex. bryggor för båt, fiske, utsikt och bad mm. Parken vid Älven har inslag av större fria ytor, som kan användas för spontana aktiviteter, t.ex. bollspel, grillning, solbad mm. Älven görs mer tillgänglig, dels genom en strandpromenad från Komarken i väster till Fästningen i öster, dels genom Bäckparken från Kongahälla. På sträckan till Kexfabriken anläggs en promenadstig utmed älvstranden med bryggor för båtar och lusthus i vattnet, vid kexfabriken anläggs promenadstigen på flytande pontoner till ett landfäste i Strandparken. Vid parkeringsplatsen mellan Montessoriskolan och Kexfabriken skulle en ny båtklubb kunna lokaliseras med flytbryggor i älven. Möjligheterna till badanläggning i älven bör prövas.

Parken vid Thorildsskolan är en aktivitetspark med inslag av anläggning och utrustning som kan användas såväl för skolans undervisning som för fritid. Blandningen av aktiviteter, som t.ex. tennis, skateboard, boule och beachvolley och klättervägg, respektive klättertorn ger olika grupper orsak till att vistas där. Inslag av sittplatser i gradänger vid tennishallen och simhallen t.ex. med kaféverksamhet ger många Kungälvabor anledning och tillfälle till olika slags upplevelser och kontakter. En mindre multiarena kan användas såväl för skolidrott som för spontana spel, fotboll, bandy, basket.

Utemiljön i Kongahälla

I Kvalitetsprogram för Kongahälla (20080303) beskriver man den offentliga miljön i Kongahälla. I denna anges att "stadsdelens offentliga rum skall inbjuda till passage och vistelse i stadsdelen" och att "tydliga gränser mellan offentligt och privat skall eftersträvas".

Beträffande gatan slår man fast att dessa "skall ha olika karaktär beroende på uppgift inom trafiksystemet". Alla gator rymmer biltrafik, parkering och gångtrafik. Körbanor i illustrationerna är varierande 7, 6.5 respektive 6 meter. Totalbredd för gata mellan fasader är 20 respektive 15 meter.

"Torg, såsom mindre platsbildningar och torgliknande ytor skall anläggas". I illustrationsplanen föreslås tre torgbildningar, två i parken och en mitt i området och i anslutning till läget för en ev. förskola/lekplats.

"Parken skall löpa genom hela Kongahälla och ges en tydlig stadsmässig prägel med gångstigar, sittplatser, klippta gräsmattor och växtlighet".

Mötesplatser i parken föreslås bland annat vara "en cafépaviljong och en stor lekplats". "I parken skall vattnet lyftas fram som en viktig kvalitet". Av illustrationerna framgår att fästningens bastioner utgör inspiration för gestaltningen av parken.

Citaten ovan utgör ett utdrag ur Kvalitetsprogrammet. För ytterligare referat hänvisas till programmet.

Utgångspunkter för en diskussion om de offentliga platserna i Kongahälla

Inledningsvis och som underlag för den fortsatta diskussionen vill vi påminna om att synen på de offentliga platserna och deras uppgifter i stadsmiljön är på väg att förändras och att större fokus numera läggs vid platser för rörelse dvs. fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet genom lek, rörelse och idrott är ett betydelsefullt medel för att uppnå fysisk, psykisk och social hälsa. Det är skälet till varför vi nedan refererar till den danska rapporten "De bolignäre områders betydelse för sundhed" av Jens Trolsen m.fl. från Syddanskt Universitet, 2008.

Den största delen av vår fria tid tillbringar vi i området där vi bor. I rapporten anges det att relevant forskning visar att området där vi bor är av central betydelse för invånarnas livsstil och hälsa, bl.a. genom den grad av fysisk aktivitet som området ger upphov till. Hälsa är av WHO definierad som "ett tillstånd av fullständig kroppsligt, själsligt och socialt välbefinnande och inte bara frånvaron av sjukdom och besvär".

Bostadsmiljöer som erbjuder möjligheter till fysisk aktivitet, anses allmänt som ett väsentligt medel att uppnå både fysisk, social och social hälsa. Den fysiska miljön betraktas idag som en väsentlig del i förklaringen till skillnader i hälsotillstånd mellan olika befolkningsgrupper. De hälsobegrepp som används i rapporten är följande. Fysisk hälsa är när

en tillräcklig fysiologisk kapacitet att realisera givna funktionsmål föreligger. Psykisk hälsa är ett tillräckligt mentalt överskott för att realisera personliga mål och social hälsa är tillräckligt socialt kapital för att tillsammans med andra realisera egna och gemensamma mål, enligt den ovan nämnda danska forskningsöversikten på området.

Forskning visar att grundläggande psykologiska behov som bör tillfredsställas är behoven av *stimulering, trygghet, överskådlighet, privathet, social interaktion och identitet*. Betydelsen av å ena sidan privathet och, å den andra, social interaktion kan upplevas motsägelsefull. I korthet innebär detta att ett område bör bestå av såväl privata, halvoffentliga och offentliga rum för att tillgodose människors behov av olika "intimsfärer", eller "personliga territorier" samtidigt som det skall vara lätt att komma i kontakt med andra. Behoven av social interaktion och identitet avspeglar hennes behov av bekräftelse och de är utgångspunkten för människans vilja och lust att indra närområdet i sin vardag. Områden som stimulerar människor till kontakt och sociala nätverk karaktäriseras av förekomsten av "socialt kapital" som ett uttryck för ett ömsesidigt förtroende mellan människor.

Socialt kapital kan vara av olika slag. Det kan uttryckas som gemenskaper som utgör "Gemeinschaft" respektive "Gesellschaft" (Ferdinand Tönnies) eller som processer som karaktäriseras av "bonding" respektive "bridging" (Robert Putnam). Den förste kategorin av respektive begreppspår utgörs av sociala band mellan personer som "likar varandra", dvs har någon form för gemensamma normer och värderingar, den andra av olika personer med någon form för gemensamt intresse, trots olikheter i normer och värderingar. Det kan möjligen karaktäriseras med begrepp som "gemenskapens stadsliv" respektive "stadslivets gemenskap" (Ole Reiter).

Forskningen visar att utformningen av bostadsområden kan främja både fysisk, psykisk och social hälsa genom att ta utgångspunkt i följande planeringsprinciper för att tillgodose grundläggande psykologiska behov enligt ovan. Principerna har i den danska forskningsrapporten sammanfattats genom begreppen: *närhet, stimulering och trivsel*.

Närhetsprincipen innebär att möjligheter till fysisk aktivitet måste finnas i omedelbar närhet till bostaden. Barn, vuxna och äldre måste ha möjligheter till aktiviteter i former som de själva styr över.

Stimuleringsprincipen innebär att utformningen skall stimulera till ianspråktagande genom att platsen erbjuder trygghet, överskådlighet och möjligheter till såväl privata som gemensamma aktiviteter.

Trivselpincipen avser möjligheterna till såväl spontana som planerade möten och aktiviteter genom att området erbjuder platser för olika former för sociala relationer och sinnesupplevelser.

Dessa principer kan givetvis inte tillgodoses på samma offentliga platser. Olika behov och förutsättningar att tillgodose dessa medför att ett område eller en stadsdel bör erbjuda ett varierat utbud av platser. Vi kan kalla dem för "VARA-platser", "MÖTES-platser", "SAMLINGS-platser" respektive "AKTIVITETS-platser". Det rör sig om olika typer av offentliga platser för att ge förutsättningar för såväl fysisk, psykisk som social hälsa.

VARA- och MÖTES-platser avser främst "bonding"/"Gemeinschaft", mötet mellan "likar" i stadsdelen, "gemenskapens stadsliv", i det första fallet mellan enstaka och i det senare mellan flera individer. Gemensamt för dessa platser är målsättningen om trygga, intima platser som ger tillfälle till olika slags sinnesupplevelser. SAMLINGS- respektive AKTIVITETS-platser avser främst "bridging"/"Gesellschaft" och "stadslivets gemenskap" mellan olika människor. Principiellt bör dessa senare platser inte förbehållas för en kategori människor. Istället bör de, genom sin utformning, placering och verksamhet, locka flera kategorier människor till samma plats.

Sociologen Johan Asplund betraktar begreppsparet Gemeinschaft/Gesellschaft som en tankefigur, såsom en fixeringsbild som innehåller två bilder samtidigt. (som exempel det med en ung kvinna och en gammal häxa, eller det med två motstående profiler och en vas). Asplund menar att de kan finnas i samma rum, men att de som fixeringsbilden, både utesluter och förutsätter varandra. **Vi menar** att "gemenskapens stadsliv" kräver mötesplatser (VARA-platser och MÖTES-platser) medan "stadslivets gemenskap" förutsätter arenor (SAMLINGS- och AKTIVITETS-platser). Platser för "gemenskapens stadsliv" är platser där deltagarna "knyter band" (bonding) mellan individer med samma intressen, värderingar och situation. På platser för "stadslivets gemenskap" är deltagarnas agerande att skapa gemenskap mellan olika individer och grupper genom att man "brygger över" (bridging) olikheter med avseende på ras, religion, ålder, kön och social status. I båda fallen leder det till gemenskap och uppbyggande av socialt kapital.

Struktur för de offentliga rummen i Kongahälla

Det föreliggande planförslaget har varit föremål för samråd. I den fortsatta bearbetningen av förslaget bör analys och förslag avseende den offentliga miljön leda till viss bearbetning av förslaget.

Planen innebär att stadsdelens invånare rör sig främst i öst-västlig riktning. I öster finns butiker, Mimers plats och esplanaden med förbindelserna till centrum - i väster viss handel och förbindelsen till bussterminalen. I den östra delen av bebyggelsen finns också parkstråket med anslutning till centrum och till promenadstigar längs älven. Det innebär att gatorna i öst-västlig riktning skall utformas med särskild omsorg om gång- och cykeltrafikanterna. Det innebär breda gångytor med påföljande begränsningar för biltrafik och parkering, alternativt gator som "shared space". Med motsvarande resonemang kan gatorna i nordsydlig riktning med fördel prioriteras för parkering. **Vi föreslår** 20 meter breda parkeringsgator i nord-syd med minst två meter breda gångbanor, sex meters körbana och snedparkering i gatans båda riktningar. Vidare att gatorna i öst-västlig riktning har en fem meter bred gångbana utmed söderfasad, fem meters körfält och biluppställning i gatans längdriktning på gatans ena sida. Gatans totalbredd är således 15 meter.

Bäckparkens avslutas i Kongahällaområdet, eftersom en förlängning av parken inte leder till någon egentlig målpunkt. Cykelstråket mot norr leds till Evenemangstorget och handeln omkring detta. De flesta aktiviteterna med tyngdpunkt i fysisk aktivitet och rörelse är (som framgår av det tidigare avsnittet) lokaliserade vid Thorildskolan. **Vi föreslår** därför att Bäckparken i Kongahälla således kan renodlas till en park med uppgift

Principskiss, Kongahälla offentliga platser

att vara en "lunga" i staden, en "pleasure garden" för främst rekreation, återhämtning, reflexion, vila. Inslagen av varierad och intressant vegetation samt bl.a. vatten, är därför avgörande. Det kan ske genom plantering av såväl vattenväxter i dammen som blommande buskar och träd utmed parkens kantzon, ett "bryn", där också promenadväg och bänkar lokaliseras. Öppna gräsytor mot dammen och på dess andra sida, dels gradänger mellan torg och vattenyta, dels en plats under ett nytt bostadshus på pelare, dels evenemangstorget, ger ett öppet samband mellan park och evenemangstorg. I parkens kantzon i väster anläggs offentliga rum av varierad karaktär, enligt nedan.

En viktig del av den öst-västliga rörelsen avser invånarna i Komarken och områdena väster därom. För invånarna i Komarken är gång- och cykelförbindelse av hög kvalitet av stor betydelse. **Vi föreslår** att Kongahälla gatan därför utformas i analogi med Uddevallavägen (esplanad) där den norra sidan är prioriterad för gångtrafik.

Gårdarna i det föreliggande förslaget är i vissa fall små och följer i det avseende en trend i modern bebyggelse som innebär att gårdens roll och betydelse för utevistelse och samvaro har minskat. Gårdarna i t.ex. Hammarby Sjöstad utgör "tittskåp" med konstnärliga installationer med innebörden att utevistelse på gården upplevs som störande. **Vi föreslår** att gårdarna i Kongahälla förstöras, antalet kvarter begränsas med hänsyn till bl.a. önskad hushöjd och bebyggelsen har medgetts i "tjockare" hus för att förbättra exploateringskonomin. Därmed ökar också möjligheterna till flexibla planlösningar med hän-

syn tagen till att entréer till husen bör ske från gatan och utgång skall finnas till gårdens uterum. Följden härav är att privata uteplatser kan anläggas vid vissa bottenvåningar för att kompensera för avsaknaden av balkonger i ogynnsamma väderstreck. Därmed ökar den sociala kontrollen för utemiljön på gårdarna och bebyggelsen tillförsäkras en väsentlig kvalitet. **Vi föreslår** vidare att det "halvprivata" gårdsrummet har i det reviderade förslaget i regel en öppning, en "övergångszon" som ett "halvoffentligt rum", innan man från gården når ut i gatans offentlighet. De är förlagda i denna zon för att bidra till upplevelser i gatumiljön. Det kan röra sig om basketkorgar, landhockeymål, bordtennisbord, klättervägg, gung-korg, gymutrustning mm. De avses vara naturliga mötesplatser i miljön, bidra till kvarterens identitet och skall vara välkomnande även kvällstid. De halvoffentliga rummen har en central betydelse för strategin för de offentliga rummen i stadsdelen, liksom för det sociala livet.

Principer för lokalisering av offentliga utemiljöer i Kongahälla

VARA-platser

VARA-platser är platser som stimulerar sinnen. Det kan handla om färg, form, ljud, doft, upplevelse av värme, svalka, vind, lä osv. VARA-platser bedöms vara av fundamental betydelse för barns utveckling och äldres rehabilitering lika väl som förebyggande insatser för äldre. Psykologisk forskning visar att bristande stimulering av sinnen, intellekt och känslor begränsar den personliga utvecklingen. VARA-platser skall väcka känslor hos de yngsta och minnen hos äldre.

De viktigaste VARA-platserna ligger i anslutning till bostaden. Därför är det viktigt att stadsdelen erbjuder ett varierat utbud av platser, såsom (väl tilltagna) balkonger, terrasser (t.ex. genom att en femte våning är indragen) och uteplatser på marken inåt gården.

Andra VARA-platser bör förläggas till gården. Det betyder att gårdarna inte bara förbehålls för de minsta barnen, utan även skall erbjuda avskilda skyddade platser med kvalitativt (upplevelserikt) innehåll och tillfällen till oplanerade möten.

VARA-platser kan/bör även förläggas till Kongahälla-parken. De kan förläggas till kantzonerna i parkens västra del, slutna mot bebyggelsen och öppna mot (och på visst avstånd från) ett gångstråk som leder till aktivitetsparken, söder om Kongahällavägen. Från dessa skyddade VARA-platser kan man ha utsikt till vattenparken i parkens östra del och till det pulserande livet på "evenemangstorget". VARA-platser skall vara tydligt tematiserade utifrån vilken upplevelse (sinnliga) de avser att förmedla.

MÖTES-platser

MÖTES-platser är platser som skall underlätta människors kontakter med varandra. Mötesplatserna tillhör huvudsakligen "gemenskapens stadsliv" och innehållet i mötet är "bonding", att bidra till sociala relationer mellan människor och att öka det "sociala kapitalet".

Kontakter kan vara både verbala (sitta så pass nära att man hör varandra) eller icke-verbala (sitta så att man ser varandra). Möten förutsätter trygghet, de skall vara mindre platser men dock inte mindre än att de respekterar människans behov av integritet ("socialt avstånd" anses vara 1,3 – 3,75 meter). Det handlar således om att iordningställa platser som ger möjlighet för både intimitet som en mindre kravfull social relation och bibehållen kontroll över rummet.

MÖTES-platser skall vara bostadsnära. De förläggs till bostadskvarterens öppningar, till den halvoffentliga zon mellan gata (offentlig) och gård (halvprivat). Mötesplatserna är i Kongahälla tematiserade. Temat kan vara basketkorgar, landhockeymål, bordtennisbord, klättervägg, gung-korg, gymutrustning mm. Den ideala verksamheten vid en mötesplats är barn/unga som i närvaro av vissa föräldrar spelar t.ex. bortennis som ett led i de vuxnas instruktioner till barn om sociala spelregler. Ett mål för MÖTES-platserna är strävan att bryta könsroller och ålderssegregation. Det skall därför finnas utrymme för att vara på platsen utan att delta, viktigt inte minst för flickors användning av det offentliga rummet.

SAMLINGS-platser

Dessa är platser som fordras för ett öppet, tillåtande stadsliv. De utgör ett element i stävan att uppnå ett "stadslivets gemenskap". Det betyder att platserna bör vara generella, flexibla och tillåta olika slags användning i tid och rum och genom olika aktörer.

Det avgörande för SAMLINGS-platser är att de inte får bli "tillhåll" för en viss grupp. Då minskar tryggheten och en av de viktigaste förutsättningarna för "stadslivets gemenskap", nämligen att olika människor möts på lika villkor.

Utformningen av SAMLINGS-platser är generell, så att individer med olika koder och värderingar kan "läsa" platsen utan att känna sig utesluten. Platsen bör ha ett visst omfång

(rymlighet) och vara "tillåtande" genom att det inte upplevs som "öronmärkt" för en viss verksamhet eller en viss användare. I forskningen talas det om "upplevelsen av förenlighet", dvs. upplevelsen av att man kan använda sig av platsen för det man för tillfället önskar. Det anses vara en förutsättning för trygghet, dvs. även för "stadslivets gemenskap". Onödigt att påpeka att kraven på generalitet innebär att platser skall vara tillgängliga och användbara under dygnets vakna timmar och vid olika årstider.

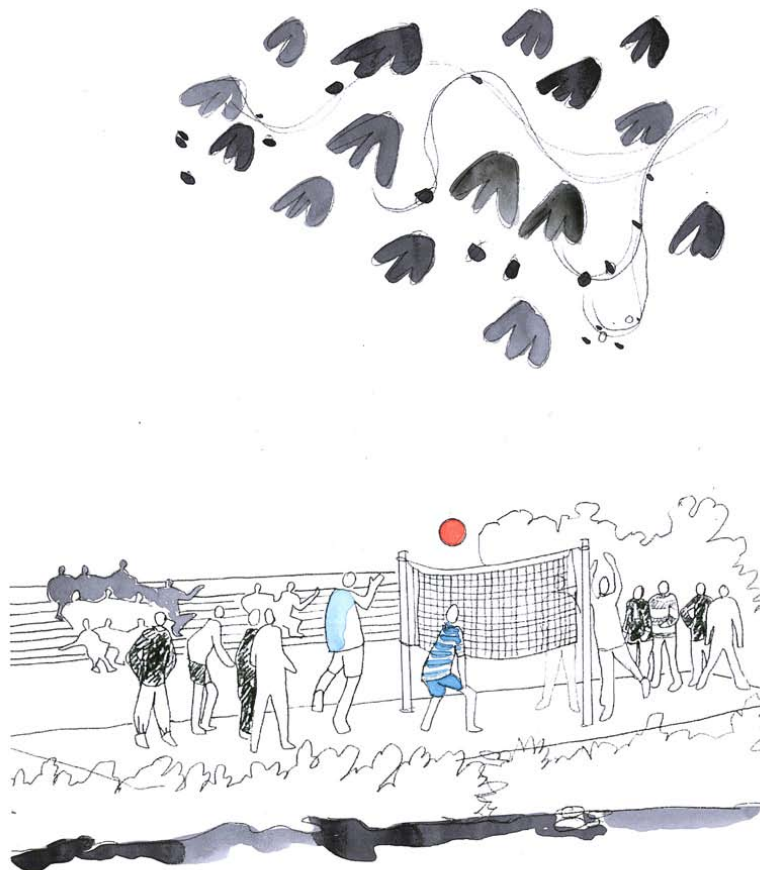
I Kongahälla avses "evenemangstorget" vara områdets (och stadens) SAMLINGS-plats.

AKTIVITETS-platser

AKTIVITETS-platser är i motsats till SAMLINGS-platserna påtagligt "tematiserade", dvs. att deras huvudsakliga innehåll syftar till att stimulera till sociala kontakter genom olika verksamheter, spel, lek, färdighetsträning mm samt till att titta på. Syftet med AKTIVITETS-parker är att stimulera till nätverksbyggande mellan individer med gemensamma intressen samtidigt som man försöker överbrygga sociala och mentala barriärer genom att vista i samma miljö och i en likvärdig situation av lek och spel.

Det sker genom att AKTIVITETS-platser har ett varierat utbud av verksamheter så att de attraherar olika grupper av människor. Den ideala AKTIVITETS-platsen lockar således många olika grupper till samtidig vistelse och aktivitet, låt vara inte alltid till samma verksamheter.

"Aktivitetsparkerna" vid Thoridsskolan respektive Älvparken avses vara sådana AKTIVITETS-platser.

Principer för gestaltning av offentliga utemiljöer i Kongahälla (Storytelling)

Som påpekats i inledningen är de offentliga platserna i en stad starka identitetsbärare. Det är dessa – och enstaka särskilt utmärkande byggnader och bebyggelsemiljöer – som i regel utgör det bestående minnet för besökaren. Därför skall nya offentliga platser i Kungälv berätta historien om Kungälv. De skall stärka det kollektiva minnet hos invånarna och stadens identitet för besökaren. De skall berätta och förklara varför Kungälv finns. De är en viktig del av stadens marknadsföring inåt och utåt.

Offentliga platser har som framgår ovan olika konkreta uppgifter för invånarna i en stad. Vissa skall underlätta gemenskapen mellan människor, andra att stärka upplevelsen av att ingå i ett större sammanhang, vara medborgare. Ännu andra platser har sin utgångspunkt i önskan att göra något tillsammans med andra eller att uppleva tillsammans.

Gemensamt för dessa olika offentliga rum är emellertid att de skall – förutom att tillgodose behoven enligt det föregående – även bidra till ett meningsskapande, dvs. bidra till berättelsen om Kungälv. Det innebär att de skall stärka Kungälv identitet, kungälvbornas självbild och stadens varumärke som historisk handelsstad. Ytterst handlar det om viljan att vara annorlunda, att slå vakt om sin egenart och identitet.

Platser med starkt idémässigt innehåll finns på många håll och utgör i regel symbol för staden och ger den dess identitet. De senare årens byggande av offentliga platser, såväl torg som parker, har i regel konstnärlig utsmyckning som i sig har bidragit till att höja det emotionella värdet, men inte dess identitetsskapande potential.

Förslaget innebär målsättningen att offentliga platser i Kungälv blir tydligt "kungälvska" i en atmosfär som stimulerar våra behov av irrationalitet, fantasi och sagor och Kungälv som en del i upplevelsesamhället (storytelling). Som exempel kan nämnas "Rosariet". Det skulle kunna utformas, fysiskt och genom val av växter som en del av den klosterträdgård som engång funnits (?) vid det ursprungliga Kongahälla och ev. namnges efter någon munk/nunna som har levt på Augustinerklostret (franciskaner-?), Kastelleklostret. Genom en upplysningsskylt "laddas" denna plats med mening som är starkt fantasiegående, samtidigt som man påminner om Kungälvs långa historia. På samma sätt skulle andra platser kunna "laddas" med olika företeelser eller personer. "Selma Lagerlövs promenadslinga" (Selma Lagerlöf bodde i staden hos sin broder och har, enligt tidens sed promenerat i stadens omgivning, bl.a. Kongahälla), Gregorius Dagssons brygga (efter en försvarare av Kungälv vid ett sjöslag på älven på 1100-talet), Magnus Erikssons plats" (den första/främsta ridderliga miljön i Skandinavien, säkerligen tornerspel) eller "Christian den Fjärdes Torg" (Kungen anses ha stimulerat handeln genom att tillåta marknader i Kungälv och genom att ge stadens handelsprivilegier 1621) eller "Christian den Fjärdes esplanad" (Kungen var en av de första som tillämpade renässansens stadsbyggnadsideal, bl.a. med esplanader (även om ordet är yngre)), Steenwinkels trappa", (den holländska byggmästaren inledde arbetet med byggande av bastioner, t.ex om trappan ges formen av bastioner i dammen), osv.

Det ovan sagda skall inte betraktas som förslag. Dessa skall väljas utifrån vilken historia som Kungälv anser bäst gynnar stadens varumärke. Däremot är de exempel på hur man kan tillämpa "storytelling" som medel att öka upplevelserna av offentliga platser i Kungälv, något som förvisso ligger utanför detta uppdrag.

Slutord

I en "vänbok", "Kungälv, liv och kultur under 700 år" skriver Liza Karlsson: "Tänk om du en stilla dag ställde dig med slutna ögon och öppet sinne, vad skulle du få höra då? Kanske skulle du höra jorden viska ett eko från en svunnen tid, då gräset grönskade och korna gick över ängarna. Kanske skulle du höra trampet av tusentals fötter, skramlande vapen, ivriga hästar och knarrande vagnar. Tänk! Ja tänk om jorden kunde tala."

Det kan den (genom "storytelling") i och genom de miljöer vi skapar för dagens och morgondagens invånare.

Ole Reiter

MEDIATOR AB

white

KUNGÄLVS
KOMMUN

